

EURASIA CENTER

Eurázsia
Központ

Elemzések

**Közép-Ázsia és az ENSZ 78.
közgyűlése**

Kosztur András

EK/2023/44.

Eurázsia Központ Elemzések

Kiadó:
Eurázsia Központ

Szerkesztő:
Dr. Horváth Levente

A kiadó elérhetősége:
1117 Budapest, Infopark sétány 11
eurasiacenter@nje.hu
<https://eurasiacenter.hu/>

Kiadásért felelős személy:
Dr. Horváth Levente, igazgató

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők az Eurázsia Központ álláspontjának.

EURÁZSIA KÖZPONT

Budapest 2023.

© Eurázsia Központ, Neumann János Egyetem

ISSN 2939-550X

KÖZÉP-ÁZSIA ÉS AZ ENSZ 78. KÖZGYŰLÉSE

Kosztur András*

Absztrakt

2020 után először mind az öt közép-ázsiai államfő képviseltette magát az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlésén. A közgyűlés 78. ülészakájának magas szintű hetén így Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán, Türkmenisztán és Üzbegisztán elnöke is felszólalt. A világ vezetői előtt tartott beszédek azt a szándékot tükrözték, hogy a régió államai a világpolitikai folyamatok aktív szereplői és nem csupán passzív szemlélői kívánnak lenni, és saját kiemelt témáikat megpróbálják beilleszteni a globális ügyek sorába. Ennek megfelelően a klímapolitikai kérdések és a biztonságpolitikai kihívások kaptak kiemelt figyelmet a közgyűlési felszólalásaikban.

Kulcsszavak: ENSZ közgyűlés, környezetvédelem, biztonságpolitika, Közép-Ázsia

Abstract

For the first time since 2020, all five leaders of the Central Asian states attended the United Nations General Assembly. During the high-level week of the 78th session of the General Assembly, the presidents of Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan gave their speeches. While speaking in front of world leaders they reflected the intention that the states of the region want to be active players in the political processes of the world instead of just being passive observers, and they try to include their own priority topics in the list of global affairs. In their speeches at the General Assembly, they stressed the climate policy issues and security policy challenges.

Keywords: UN General Assembly, climate policy, security policy, Central Asia

Bevezetés

Idén 2020 után először mind az öt közép-ázsiai államfő – Kaszim-Zsomart Tokajev [kazah](#), Szadir Dzsaparov [kirgiz](#), Emomali Rahmon [tádzsik](#), Serdar Berdimuhamedow [türkmén](#) és Shavkat Mirziyoyev [üzbég](#) elnök – részt vett az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) úgynevezett magas szintű hetén, amikor a tagországok hagyományosan az állandó képviselőiknél jóval magasabb szinten képviseltetik magukat. Ez a platform lehetőséget ad arra, hogy az egyes országok bemutassák a nemzetközi közösségnek saját külpolitikájuk alapelveit, cselekvési programokat javasoljanak, és persze kétoldalú találkozókat bonyolítsanak le más

---

* A szerző a XXI. Századi Intézet vezető kutatója, az Eurázsia Központ külső szakértője

országok jelenlévő delegációival. Az alábbiakban a közép-ázsiai államfők által az ENSZ 78. közgyűlésének magas szintű hetén, 2023. szeptember 19–20-án elmondott beszédeit és azok regionális és nemzetközi kontextusa lesz a vizsgálat tárgya.

Középpontban a klímapolitika

Az öt államfő felszólalásainak leghangsúlyosabb közös eleme egyértelműen a globális klímaváltozás és annak regionális hatása volt, amely téma mindegyik beszédben hosszabban felbukkant. Ehhez a problémakörhöz kapcsolódott az öt ország legtöbb javaslata és felvetése is.

Ezen belül is a vízkérdés került középpontba, természetesen minden ország a saját szempontjait hangsúlyozta: Kazahsztán és Üzbegisztán elnöke az Aral-tó kiszáradását és a Kaszpi-tengerre leselkedő veszélyeket emelte ki, a Kaszpi-tengert érintő aggodalmakhoz Türkmenisztán is csatlakozott, és egy Kaszpi Ökológiai Kezdeményezés meghirdetését is javasolta, míg Kirgizisztán és Tádzsikisztán számára elsősorban a hegyi gleccserek eltűnése jelent problémát. Utóbbival összefüggésben Shavkat Mirziyoyev is rámutatott arra, hogy az országán keresztülhaladó folyók kiszáradásához vezethet a gleccserek eltűnésének folyamata. Az országok között a víz egyébként is fájó téma, számos vitát folytattak az elmúlt években azzal kapcsolatban, hogy míg egyes országok (Kirgizisztán, Tádzsikisztán) a vízenergia felhasználásával fedeznék energiaszükségletüket, addig mások (elsősorban Üzbegisztán) számára az emiatt felfogott víz a mezőgazdaság vízigénye miatt lenne fontos. De a víz kérdése szerepet játszik a [kirgiz-tádzsik határvitákban](#) is.

A térség államai, mint az elnöki beszédekből kiderült, valóságos rendezvényparádéra készülnek az elkövetkező években a klímaváltozás és a fenntartható fejlődés kérdését illetően. Dzsaparov huszonöt év után, 2027-ben ismét megrendezné a hegyi országok globális csúcstalálkozóját Biskek+25 címen. Dusanbe 2024-ben megrendezi „Víz a fenntartható fejlődésért” évtized harmadik magasszintű konferenciáját, 2025-ben pedig egy nemzetközi gleccservédelmi konferenciát.

Berdimuhamedow javasolta, hogy az ENSZ jelenlegi ülészakának keretein belül szervezzenek egy magasszintű találkozót a fenntartható közlekedés témájáról, annak világnapjához (november 26.) kapcsolódóan. Üzbegisztánban pedig 2024-ben Nemzetközi Klímafórumot tartanak majd.

Kazahsztán is fontos szerepet játszhat az ezzel kapcsolatos folyamatokban, hiszen jövőre átveszi az [Aral-tó Megmentéséért Nemzetközi Alapítvány](#) soros elnökségét, 2026-ban pedig egy ENSZ égisze alatti regionális klímacsúcsot rendezhetnek az országban.

De nemcsak egyszeri alkalmakat, hanem állandó regionális központok kialakítását is felvetették a közép-ázsiai országok. Tokajev például javaslatot tett arra, hogy

Almatiban nyissanak egy klímaváltozásért és zöldenergiáért felelős regionális, közép-ázsiai projektirodát, valamint a fenntartható fejlődési célokért felelős regionális központot – utóbbi Afganisztánért is „felelne”. A türkmén elnök pedig szívesen látná országa fővárosában egy, a klímaváltozással kapcsolatos technológiák regionális központjának kialakítását.

Szadir Dzsaparov szerint szükség lenne azon pénzügyi keretek növelésére, amelyek a fejlődő államok fenntartható fejlődés szempontjából jelentős projektjeinek megvalósítását szolgálják. A kirgiz államfő sérelmezte, hogy a legtöbb ilyen jellegű forrás hitelként érkezik ezekbe az országokba, további terhet jelentve azok számára, miközben az átállás költségei mellett a klímaváltozás okozta problémákkal is szembe kell nézniük. Hasonlóan vélekedett Emomali Rahmon is, aki javasolta a fejlődő országok klímaváltozással kapcsolatos projektjeire szánt nemzetközi támogatási keretek növelését.

Szembetűnő, hogy a célok és javaslatok hasonlósága és gyakran regionális fókusz ellenére az öt közép-ázsiai ország inkább konkurál a klímapolitikai kérdések tematizálásában, mint szorosan együttműködne azok nemzetközi képviselőiben.

Regionális és globális biztonság

Az éghajlattal és környezetvédelemmel kapcsolatos felvetések mellett a közép-ázsiai államfők egyértelműen a nemzetközi biztonságot helyezték középpontjába. Ezen a téren talán Tokajev elnök beszéde volt a leginkább ambiciózus, bár talán némiképp meglepő módon a hangsúlyozottan semleges és elzárkózó Türkmenisztán államfője is rendkívül kezdeményező volt.

Közép-Ázsia legnagyobb országaként Kazahsztán már függetlenné válása óta igyekszik kezdeményező szerepet vállalni a nemzetközi szinten, az ország földrajzi értelemben vett központi helyzetéhez hasonló diplomáciai súlyt szerezni. Nurszultan Nazarbajev elnöksége idején az ország kezdeményezőként lépett fel az eurázsiai integráció folyamatában, de 1992-ben – pont az ENSZ közgyűlése előtt – Nazarbajev volt az, aki javasolta az Ázsiai Együttműködési és Bizalom-erősítő Konferencia (Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia, [CICA](#)) megalapítását is. Emellett Kazahsztán alapítója volt a Sanghaji Együttműködési Szervezetnek is, de Asztana szolgált a helyszínül hat éven keresztül a szíriai polgárháborúval kapcsolatos tárgyalásoknak is.

Kaszim-Zsomart Tokajev egyértelműen továbbvinné, sőt erősítené Kazahsztán globális súlyát, és ezt az ENSZ közgyűlése előtt elmondott beszéde is jelezte. Hangsúlyos szerepet kaptak a globális biztonság kérdései, így a kazah elnök kiállt a Biztonsági Tanács reformja mellett, mondván, fel kell erősíteni a középhatalmak és az összes fejlődő állam hangját a Tanácson belül. Tokajev javaslatot tett egy olyan terv kialakítására, amely 2045-re teljesen felszámolná az atomfegyvereket, és felhívta a figyelmet a [Globális egység az igazságos békéért és egyetértésért](#) kezdeményezésre. A kezdeményezéssel 2023 nyarán annak alkalmából állt elő

Asztana, hogy átvette a Sanghaji Együtműködési Szervezet soros elnökségét. A kazah elnök kiemelte a Transzkaszipi Kereskedelmi Folyosó jelentőségét a globális kereskedelem és élelmiszerbiztonság szempontjából és jelezte országa készségét arra, hogy regionális élelmiszerelosztó-központtá váljon. Tokajev emellett javasolta, hogy a fentebb említett CICA a jelenlegi, lazább, egyeztető jellegű formátuma helyett váljon állandó, folyamatosan működő nemzetközi szervezetté.

Tokajevnek a középhatalmak hangjának erősítésével kapcsolatos állításai egybevágnak azzal a jelenleg tapasztalható [trenddel](#), miszerint az ún. globális Dél államai egyre nagyobb szerepet kívánnak játszani a nemzetközi kapcsolatokban. Ez a gondolat felbukkant a brazil vagy a kubai elnök beszédében is, a nem sokkal az ENSZ közgyűlése előtt rendezett G77+Kína találkozón, a BRICS-csúcstalálkozóján és másutt is. Kazahsztán elnökének ENSZ előtt elmondott beszéde, valamint a BRICS-tagsággal kapcsolatos deklarált érdeklődése is arra utal, hogy országa szolidaritást vállal ezekkel a törekvésekkel.

A többi országnál is felmerültek a biztonságpolitikai kérdések. Közös pontot jelentett Afganisztán, amelynek jelenlegi, még mindig nem rendezett helyzete az egész térség számára kihívást jelent. A terrorveszély mellett a kazah, az üzbég és a tádzsik elnök is felhívta a figyelmet annak megengedhetetlenségére is, hogy a muszlim vallást és annak híveit érzék támadások, utalva a Korán meggyalázására, amelyre több országban is volt példa az elmúlt időszakban. Mindez mutatja, hogy ezen országok vezetőinek egyensúlyoznia kell a lakosság egy jelentős – ha nem is feltétlenül többségi – részének vallásos érzelmei és saját, alapvetően szekuláris berendezkedésük között. Utóbbi olyannyira hangsúlyos maradt továbbra is, hogy Üzbegisztán nemrég vezetett be újabb, a nők védelmét szolgáló [törvényeket](#), amelyeket többek között a többnejűség terjedése tett indokolttá, de a vallási alapú pártok tilalma is több országban mai napig érvényben van. A politikai vezetők tehát alapvetően tartanak a radikális iszlám nézetek és szokások terjedésétől, azonban teljességgel figyelmen kívül sem hagyhatják a lakosság azon részének álláspontját, akik számára fontos ez a kérdés.

A rendezvényjavaslatok ebben a témakörben sem maradtak el: 2024-ben Dusanbe rendezne nemzetközi konferenciát a terrorizmus és annak finanszírozása elleni küzdelemről, Ashabad Közép-Ázsia és szomszédos területeinek biztonsági értekezletét tartaná meg az ENSZ égisze alatt, szintén jövőre, Üzbegisztán pedig az „Iszlám – a béke és a jóság vallása” című konferenciára tett javaslatot. Taskent ezenkívül létrehozná az országban a vallásközi párbeszéd és tolerancia nemzetközi központját is.

A biztonságpolitikai érdeklődés egyik fontos szempontja, hogy éppen az elkövetkező években várható, hogy a térség több országa függetlensége elnyerése óta először pályázzon az ENSZ Biztonsági Tanácsának nem állandó helyeire. Eddig csak Kazahsztán szerepelt az ENSZ BT-ben az öt köztársaság közül (2017-2018-ban). Kirgizisztán a 2027–2028-as, Tádzsikisztán pedig a 2028–2029-es időszakra vonatkozóan már kérte is az ENSZ közgyűlés résztvevőinek jövőbeli támogatását

beszédében. Üzbegisztán 2029–2030 során pályázhat, így Shavkat Mirziyoyev ezt a kérdést még nem vetette fel, azonban számíthatunk arra, hogy az afganisztáni helyzet miatt a régió számára így is kiemelten fontos nemzetközi biztonság a jövőben is hangsúlyos szerepet kap a térségbeli országok fellépéseiben.

Belpolitikai beszámolók

Az említett témákon kívül a kazah és az üzbég elnök beszámolt azokról a reformokról és változásokról, amelyek az elmúlt években az országukban lezajlottak. Mint ismert, Kazahsztánban a 2022. januári zavargásokat követően kezdődtek reformok, amelyek célja a az ország politikai berendezkedésének megreformálása, és a Nurszultan Nazarbajev volt elnök körül kialakult érdekcsoportok hatalmának visszaszorítása volt. Tokajev elnök a politikai reformok lényegét az „erős elnök, befolyásos parlament és felelős kormány” hármasával foglalta össze, és kitért a fiatalok és nők közéleti szerepének növelésére irányuló intézkedésekre is.

Utóbbi témát Shavkat Mirziyoyev is érintette, aki az [Új Üzbegisztán programjának](#) eddigi eredményeivel büszkélkedett el. Kiemelte például a kényszermunka – azaz a kötelező gyapotszedési munkálatok – felszámolását országában, valamint azt a tényt, hogy az emberi jogok a korábbiaknál jóval hangsúlyosabb szerepet kaptak az alkotmányban is. Az, hogy az ENSZ előtt fontosnak tartották beszámolni ezekről a változásokról, azt jelzi, hogy mindkét országban az országimázs részeként is kezelik a lezajlott átalakulásokat, amelyek nemcsak a belpolitikai kihívásokra jelentenek reakciót, de azokra a kritikákra is, amelyek autoriternek vagy egyenesen diktatórikusnak tekintik a közép-ázsiai rendszereket.

Türkmenisztánban ugyan történt egy államfőváltás a közelmúltban, Serdar Berdimuhamedow azonban jelenleg nem hirdetett jelentősebb politikai reformokat, apja, az ország előző elnöke, Gurbanguly Berdimuhamedow pedig továbbra is jelentős befolyással bír. Tádzsikisztánban sem történtek jelentős belpolitikai változások, Kirgizisztánban viszont igen, ezek azonban mondhatni a kazah és üzbég reformoktól eltérő irányba mutatnak. Kirgizisztán a közép-ázsiai térség politikai tekintetben legplurálisabb állama volt, Szadir Dzsaparov azonban az erős elnöki hatalom irányába mutató [alkotmányreformot](#) javasolt, amelyet a kirgizek egy referendum során el is fogadtak. A kirgiz folyamatok okainak vizsgálata, a politikai küzdelmekből fakadó működési zavarok bemutatása túlmutatna jelen elemzés keretein, azonban annyi elmondható, hogy bár a Dzsaparov által eszközölt reformok az ország politikai stabilitásához hozzájárulhatnak, az imázsépítő szerep betöltésére kevésbé alkalmasak.

Összegzés

Összességében tehát megállapítható, hogy az ENSZ közgyűlése előtt elmondott közép-ázsiai államfői beszédekből kirajzolódtak azok a problémák, amelyek a

társág államainak közös ügyeként értelmezhetők, és ezek az ügyek beilleszthetők a globális kihívásokról folytatott diskurzusba is. Ugyanakkor szembeűnő az is, hogy a közép-ázsiai országok ugyan mind fontosnak tartják a regionális együttműködést, az ENSZ közgyűlését nem annyira a közös fellépés, mint inkább az egyes országok reprezentációjának terepeként használták. Ez azért is érdekes, mert az utóbbi időben a „C5+” formátumú találkozók sora bizonyította, hogy a régió államai a globális geopolitikai felfogásban egyre inkább jól elhatárolható egységként jelennek meg.